Markku Helin

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lakivaliokunta on pyytänyt lausuntoani hallituksen esityksestä vanhemmuuslaiksi (**HE 132/2021 vp**) ja lakialoitteesta (**LA 13/2020 vp**) isyyslain 44 §:n kumoamisesta. Sen vuoksi saan kunnioittavasti esittää seuraavan.

1. Vanhemmuuslaki

Ehdotetussa laissa sulautetaan yhteen isyyslaki (11/2015) ja äitiyslaki (253/2018). Ehdotettu uudistus on pääosin tekninen, eikä suuriin asiallisiin muutoksiin ole pyritty. Kysymys, miten hyvin tekninen uudistaminen on onnistunut, on kuitenkin tärkeä, sillä isyyslaki on yleistä lainsäädäntöä, joka koskettaa jokaista. Esitys sisältää myös joitakin aineellisia muutosehdotuksia, joiden onnistuneisuutta on syytä vielä pohtia.

Lakien yhteen sulauttaminen

Sen sijasta, että säänneltäisiin isyyttä ja äitiyttä, ehdotuksessa pyritään mahdollisimman pitkälti sääntelemään vanhemmuutta. Vanhemmuus on ehdotuksen mukaan kuitenkin edelleen joko isyyttä tai äitiyttä. Lain soveltajan kannalta on vastaisuudessakin kyse aina siitä, onko joku isä tai äiti ja millaisia toimenpiteitä tarvitaan isyyden tai äitiyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi. Lain soveltaja joutuu siis purkamaan sen paketin, jonka hallitus sitoo yhteen esityksessään. Soveltajan työ ei uuden lain myötä helpotu, vaan ainakin aluksi hiukan vaikeutuu. Voi silti olla muita syitä toteuttaa yhteen sulauttaminen; ainakin lainsäädännön massa tällä tavoin hiukan kevenee.

Pyrkimys säätää vanhemmuudesta yleisesti johtaa lain abstraktiotason nousuun, mikä aiheuttaa haasteita lain ymmärrettävyydelle. Säännösten kirjoittaminen on vaikeutunut,

kun niitä laadittaessa on jouduttu ottamaan huomioon hyvin monia eri tilanteita ja osoittamaan mahdollisimman täsmällisesti, mitä niistä säännös koskee. Lukija kohtaa samat vaikeudet yrittäessään saada selvää pitkän ja pitkiä säännöksiä sisältävän lain sisällöstä. Vaikutelmaksi jää, että laki kaipaisi vielä hiomista. Palaan tähän eräiden yksityiskohtien osalta jäljempänä tarkasteltuani ensiksi aineellisia muutosehdotuksia.

Vanhemmuuden tunnustaminen ennen lapsen syntymää

Ehdotetun lain suurimmat muutokset koskevat vanhemmuuden tunnustamista ennen lapsen syntymää. Hallitus ehdottaa, että isyyden (ja äitiyden) selvittämisestä näissä tapauksissa luovutaan kokonaan. Samalla luovuttaisiin 30 päivän varoajasta, jonka kuluessa ennakkotunnustaja voi lapsen synnyttyä perua tunnustamisensa ja oikeana isänä itseään pitävä ”kilpaileva tunnustaja” vedota siihen, että ennakkotunnustaminen ei vastaa biologista totuutta. Jos ehdotus toteutetaan ennakkotunnustajan ja ”kilpailevan tunnustajan” oikeusturva heikkenee. Ne vähäiset toimet, joilla esityksessä on yritetty kompensoida oikeusturvan heikkenemistä, eivät ole riittäviä. En ole vakuuttunut siitä, että ehdotettu muutos on ylipäätään tarpeellinen. Mutta jos se toteutetaan, ennakkotunnustajan ja mahdollisen ”kilpailevan tunnustajan” oikeusturvaa tulisi vahvistaa siitä, mitä hallitus ehdottaa.

Asia on monimutkainen, mutta yritän seuraavassa avata sitä yksityiskohtaisemmin.

Hallitus ehdottaa, että äitiysneuvola, jossa tunnustaminen on vastaanotettu, lähettää tunnustamista koskevat asiakirjat suoraan Digivirastoon, joka lapsen synnyttyä päättää vanhemmuuden vahvistamisesta. Ero nykyiseen on huomattava. Nykyisin äitiysneuvola lähettää tunnustamisasiakirjat lastenvalvojalle, joka suorittaa suppeamuotoisen isyyden selvittämisen. Tällöin tarkistetaan tunnustamisasiakirjat, kuullaan mahdolliset kuultavat ja selvitetään tunnustamisen oikeellisuutta tarkemmin aiheen siihen ilmetessä. Jos ei tule esiin syytä epäillä tunnustamisen oikeellisuutta, lastenvalvoja lähettää asiakirjat digi- ja väestötietovirastoon isyyden vahvistamiseksi, kun lapsen syntymästä on kulunut vähintään 30 päivää. Ennen mainittua päivää mies voi vapaasti perua tunnustamisen ja äiti vastaavasti tunnustamiselle antamansa hyväksymisen. Myös ”kilpaileva tunnustaja”, mies, joka katsoo, että hän eikä isyyden tunnustanut, on lapsen oikea isä, voi samassa ajassa ilmoittaa näkemyksensä lastenvalvojalle. Jos näin käy, siirrytään normaaliin eli perusmuotoiseen isyyden selvittämiseen ja tutkitaan, kumpi mies on lapsen oikea isä. Isyys voidaan vahvistaa vasta tämän jälkeen.

Hallitus haluaa nyt jättää tämän työn osittain pois ja osittain siirtää sen Digivirastolle. Se ehdottaa myös, että edellä mainitusta 30 päivän karenssista luovutaan, koska hallituksen mukaan ”lapsen edun mukaista on, että vanhemmuus voidaan vahvistaa mahdollisimman nopeasti” (s. 6).

Ehdotus on mielestäni heikennys nykytilaan. Hallitus on epäilemättä oikeassa siinä, että useimmissa tapauksissa karenssiaika on jälkeenpäin katsoen tarpeeton. Sitä, milloin näin

on, ei kuitenkaan voida tietää etukäteen. Niissä tapauksissa, joissa tunnustamisen oikeellisuudesta viriää epäilyksiä, karenssiaika ja siihen liittyvä mahdollisuus saada asia normaalimuotoiseen isyyden selvittämiseen, muodostavat oikeusturvamekanismin, jolla turvataan, että isyys määräytyy oikein. Hallituksen viittaus siihen, että epäselviä tapauksia on vähän, vain kymmeniä vuosittain, on hämmentävä. Lain tulisi toimia myös sellaisissa harvinaisissa tilanteissa, joiden tiedetään tulevan eteen.

Jos säädetään hallituksen ehdottamalla tavalla, ennakkotunnustamiseen liittyvät riskit kasvavat. Tunnustaja ei voi enää perua tunnustamistaan, vaikka hän nähtyään lapsen ja saatuaan synnyttämisen ajankohtaan perustuvan tarkan tiedon lapsen siittämisajankohdasta, katsoisi, ettei hän voi olla lapsen isä.[1] Ainoaksi keinoksi jää äidin taivutteleminen hyväksymään isyyden selvityksen aloittaminen tai sen epäonnistuessa isyyden kumoamiskanteen nostaminen. Järkevämpää olisi nykyiseen tapaan pyrkiä ennalta estämään väärän isyyden vahvistaminen. Jos katsotaan, ettei tähän enää ole voimavaroja, miehen asemaa tulisi vahvistaa antamalla hänelle lyhyeen määräaikaan sidottu mahdollisuus itsenäisesti, äidin suostumuksesta riippumatta vaatia isyyden selvittämistä.

Hallituksen esitys jättää lähes vaille oikeuskeinoja ”kilpailevan tunnustajan”, toisin sanoen sen, joka katsoo, että hän itse, eikä isyyden tunnustanut mies, on lapsen isä.[2] Nykyisen lain mukaan isänä itseään pitävä voi milloin tahansa äidin raskauden aikana tai 30 päivän kuluessa lapsen syntymästä ilmoittaa käsityksensä lastenvalvojalle. Lastenvalvojalla on kaikki langat käsissään, jolloin ennakkotunnustamista koskevat asiakirjat pysähtyvät lastenvalvojalle ja asiassa toimitetaan normaali isyyden selvittäminen mahdollisine DNA-tutkimuksineen.

Ehdotetun lain 20 §:n 2 momentin mukaan oikeana vanhempana itseään pitävä voi ilmoittaa digivirastolle ”käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut ei ole lapsen vanhempi”. Ilmoitus on tehtävä ennen lapsen syntymää. Voidaan kysyä, mistä oikeana vanhempana itseään pitävä tietää, että isyys (tai äitiys) on tunnustettu, kuka tunnustamislausuman on antanut ja että hänen ylipäätään tulee reagoida jo ennen lapsen syntymää, jonka tarkkaa ajankohtaa hänen on ehkä vaikea ennakoida. Näyttää selvältä, että ehdotetun muutoksen seurauksena lisääntyvät tilanteet, joissa oikeana isänä itseään pitävä ei ehdi, huomaa tai osaa reagoida ajoissa. Lapsen synnyttyä hänellä ei ole mitään oikeuskeinoja lukuun ottamatta niitä harvinaisia tilanteita, joissa hän on asunut yhdessä äidin kanssa ja hoitanut lasta, jolloin isyyden kumoamiskanne voi ehdotetun lain 48 §:n 2 momentin nojalla olla mahdollinen. Toisin kuin hallituksen esityksessä näytään katsottavan (s. 80), tämä rajallinen mahdollisuus isyyden kumoamiseen ei mitenkään korvaa oikeana isänä itseään pitävän

[1] Vuoden 1975 ”vanhaan” isyyslakiin ennakkotunnustamista ei otettu, koska katsottiin, että miehellä tuli ennen tunnustamista olla mahdollisuus saada tietoonsa ne seikat, joiden nojalla hän pystyi arvioimaan isyyskysymystä. Näitä ovat lapsen ulkoiset piirteet ja lapsen siittämisen ajankohta, joka on parhaiten arvioitavissa vasta lapsen syntymän jälkeen. Ks. HE 90/1974 vp. s. 21.

[2] Vastaava kysymys voi teoriassa, mutta tuskin käytännössä nousta esille, kun on kyse tunnustamiseen perustuvasta äitiydestä.

miehen aseman heikentymistä, jos esitys hyväksytään. Painopisteen siirtäminen isyyden kumoamiseen on muutoinkin ongelmallinen valinta, sillä lapsen edun mukaista olisi, että isyys vahvistetaan heti oikein.

Mielestäni olisi vielä pohdittava sitä, eikö vanhemmuuden vahvistamispäätöksen viivästyminen 30 päivällä ole sellainen hinta, joka kannattaa hyvin maksaa siitä, että isyyden vahvistamispäätös olisi myös epäselvissä tapauksissa aineellisesti oikea.

Jos 30 päivän karenssiaika halutaan kuitenkin poistaa, olisi harkittava korvaavia keinoja, joilla ennakkotunnustajan ja oikeana vanhempana itseään pitävän ”kilpailevan tunnustajan” aseman heikkeneminen estetään. Tällainen keino voisi olla, että heille annetaan itsenäinen oikeus saada isyyden selvittäminen vireille lyhyessä määräajassa lapsen syntymän jälkeen, ja siinä tapauksessa että selvitys osoittaisi digiviraston antaman päätöksen olevan väärä, oikeus saada päätös oikaistuksi digivirastolle tehtävästä hakemuksesta. Ajatuksen toteuttaminen ei nopean arvion perusteella vaatisi suuria muutoksia lakiehdotukseen. Jos ennakkotunnustajan ja oikeana isänä itseään pitävän oikeusturva toteutetaan tällä tavoin, aika, jonka kuluessa isyyden selvittämistä voidaan vaatia, voisi olla hiukan pitempikin kuin nykyiset 30 päivää, sillä, jos oikeusturva järjestetään tällä tavoin, se ei viivytä vanhemmuuden vahvistamista suuren enemmistön muodostavissa selvissä tapauksissa.

Vanhemmuuden kumoamiskanne määräajan umpeuduttua

Nykyisen isyyslain ja äitiyslain mukaan kumoamiskanne on pantava vireille kahden vuoden määräajassa, mutta myöhemminkin nostettu kanne voidaan tutkia, jos kantajalla oli laillinen este tai muu painava syy siihen, ettei kannetta ollut aikaisemmin nostettu. Esteen tai muun painavan syyn poistuttua kanne on kuitenkin nostettava viipymättä. Hallitus ehdottaa nyt, että ”viipymättä” korvataan ilmaisulla ”vuoden kuluessa siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle oli poistunut”.

Täsmälliset kanneajat, joiden alkamisajankohta on määritelty epämääräisesti, eivät ole ongelmattomia. Hallituksen esityksessä mainituista syistä pidän ehdotusta kuitenkin kannatettavana. Voi johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin, jos sana ”viipymättä” ymmärretään oikeuskäytännössä sanan ”heti” synonyymiksi, kuten näyttää olevan tapahtumassa, vaikka lienee alun perin tarkoitettu vain sitä, ettei muita osapuolia saa aiheettomasti pitää epävarmuudessa ja tässä merkityksessä viivytellä.

Eräitä lakiteknisiä yksityiskohtia

Kahden jo sinänsä aika monimutkaisen lain yhteen sulauttaminen on ollut teknisesti hyvin vaativa tehtävä. Ehdotettu laki on tämän vuoksi melko vaikeasti avautuva ja ymmärrettävä. Lain perusluonteisuuden vuoksi olisi hyvä, jos vielä voitaisiin katsoa, mitä lukijan auttamiseksi on tehtävä. Seuraavat huomiot syntyivät esitykseen perehtyessäni.

- Lakiehdotuksessa käytetään termiä ”synnyttänyt äiti” eri sijamuotoineen monissa sellaisissa yhteyksissä, joissa on täysin selvää, ettei kyseessä voi olla hedelmöityshoitosuostumukseen asemansa perustava äiti. Tämän vuoksi syntyy kysymys, tulisiko lain terminologia vielä käydä läpi ja puhua vain äidistä silloin, kun sekaantumisen vaaraa ei ole.
- Tunnustamisen käsitettä käytetään (samoin kuin isyyslaissa) kahdella eri tavalla: puhutaan 1) vanhemmuuden/isyyden/äitiyden tunnustamisesta; ja 2) lapsen tunnustamisesta. Näistä ilmaisuista ensiksi mainittu on tarkka ja korrekti. Olisiko syytä käyttää pelkästään sitä?
- 1 §: Pykälän toisen virkkeen mukaan ”Adoption vahvistamisesta säädetään adoptiolaissa”. Lukija ei tässä yhteydessä kuitenkaan kaipaa juuri tätä tietoa, vaan relevantti tieto olisi, että adoption vaikutuksesta vanhemmuuteen säädetään adoptiolaissa ja että tämä kysymys on siten vanhemmuuslain soveltamisalan ulkopuolella.
- 6 §:n 3 momentti: Ensimmäisen virkkeen loppu lienee virheellinen, sillä äitiyden selvittäminen ei voine riippua siitä, miten suurella varmuudella isän henkilöllisyys tiedetään. Lakiehdotuksen 5 §:n mukaan äitiyttä ei voida vahvistaa, jos lapsen isyys voidaan ainakin periaatteessa vahvistaa. Äitiyden selvittämisen alan rajauksen täytynee olla sama.
- 18 §:n 2 momentti, 2. virke: ”Kun tunnustaminen vahvistetaan” po. Kun vanhemmuus vahvistetaan.
- 20 §:n otsikko: Pykälä koskee vain ennen lapsen syntymää annettua tunnustamista. Olisi selventävää ottaa rajaus myös otsikkoon.
- 21 §:n 3 momentti: Yksityiskohtaiset perustelut ovat harhaanjohtavat. Tahot, jotka voivat ottaa tunnustamisen vastaan ulkomailla, on tyhjentävästi lueteltu pykälän 2 momentissa. Ulkomaan viranomainen ei voi ottaa vastaan tunnustamista eikä Suomen laissa voida antaa määräyksiä ulkomaan viranomaisten tai toimielinten tehtävistä. Kokonaan toinen asia on, että ulkomailla asuva suomalainen saattaa asuinpaikkavaltionsa lakien mukaan olla oikeutettu käyttämään siellä tarjottavia palveluita vanhemmuuden vahvistamiseksi. Tällaisen ulkomaisen tunnustamisen vaikutukset määräytyvät ehdotetun lain 8 luvussa olevien kansainvälisyksityisoikeudellisten säännösten nojalla.
- 22 §: Ehdotuksessa on ennakkotunnustamisen osalta luovuttu siitä periaatteesta, että ennen vanhemmuuden vahvistamista tunnustamisen oikeellisuus tutkitaan riittävällä tavalla. Näin syntynyttä oikeusturvan vajetta osittain paikkaamaan ehdotetaan, että ennakkotunnustaminen voidaan kumota toisella tunnustamisella. Vaje ei tällä tavoin korjaannu, ja on muutoinkin arveluttavaa, että tunnustamisen oikeusvaikutukset ovat erilaisia sen melko satunnaisen seikan perusteella, onko tunnustamislausuma annettu ennen vai jälkeen lapsen syntymän. Tunnustamisen kumoamisesta uudella tunnustamisella voidaan luopua, jos oikeusturva ennakkotunnustamisen yhteydessä järjestetään edellä ehdottamallani tavoin. Jos säännös kuitenkin jää asiallisesti

ennalleen, 1 momenttia tulisi selventää. Momentin viimeisellä rivillä ilmaisu ”tunnustajan hyväksymistä” on epäselvä, sillä tilanteessa on mukana kaksi tunnustajaa, alkuperäinen ja uusi tunnustaja.

- 4 luvun otsikko: ”Vanhemman oikeudenomistajien” on tarkkaan ottaen väärin, sillä vainajasta tulee vanhempi vasta, kun vanhemmuus vainajan oikeudenomistajien suostumuksella vahvistetaan.
- 33 §: 1 momentti: Toisen äidin vahvistaminen on ymmärtääkseni 5 §:n mukaan mahdollista vain, jos isyyden vahvistaminen on oikeudellisesti mahdotonta, toisin sanoen lapsi on syntynyt hedelmöityshoidon tuloksena ”anonyymeistä” sukusoluista. Kanneoikeus äitiyden vahvistamiseksi on 33 §:n 1 momentissa kuitenkin ehdotettu laajemmaksi; riittää, että isyyttä ei de facto ole todettu tai vahvistettu. Pykälien välillä nyt vallitseva epäsuhta tulisi poistaa.
- 44 §: Lain 1 §:n mukaan lakia sovelletaan mm. äitiyden kumoamiseen. Lain 44 §:n mukaan ainoa siinä mainittu kumoamisperuste koskee lain 5 §:ssä tarkoitetun toisen äidin asemaa. Syntyy kysymys, eikö lakia sovelleta lainkaan tilanteisiin, joissa epäillään, että lapsi on vaihtunut tai että kyse on lapsen sieppaamisesta, kohdunvuokrauksesta tai muusta tilanteesta, jossa oikeudellinen äiti ei ole lasta synnyttänyt eikä siten 2 §:n mukaan ole äiti? Joko lain soveltamisalaa tai äitiyden kumoamisperusteita tulisi muuttaa.
- 45 §:n 2 momentti: ”lapsen toinen vanhempi” säännöksen 1 rivillä ei kuvatussa tilanteessa voine olla kukaan muu kuin isä. Säännöksen ymmärrettävyys kohentuisi, jos voidaan kirjoittaa esimerkiksi näin: ”Jos äiti ja mies, joka äidin avioliiton perusteella on todettu tai ennen lapsen syntymää antamansa isyyden tunnustamisen perusteella on vahvistettu lapsen isäksi, ovat pyytäneet isyyden selvittämistä 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla ja sen vuoksi toimitetussa oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa on käynyt ilmi, ettei mies voi olla lapsen isä, DVV voi äidin ja miehen yhteisestä hakemuksesta vahvistaa, että mies ei ole lapsen isä.....” Mitä tulee pykälän asiasisältöön, katson tässäkin yhteydessä, että ehdotus ei ole riittävä ratkaisu ongelmaan, joka itse luotiin poistamalla isyyden selvittäminen kokonaan silloin, kun tunnustaminen on annettu etukäteen.
- 47 §: Jos äitiyden kumoamiskanne on käytettävissä myös tilanteissa, joissa vaaditaan vahvistettavaksi, että äidiksi merkitty ei ole synnyttänyt lasta, asianosaispiiriä tulee laajentaa.
- 48 §: Miksi pykälän 3 momentissa on viittaus 5 §:n 1 momenttiin?

2. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Hallitus ehdottaa teknistä muutosta lain 6a §:ään, jonka mukaan, jos vanhemmuus on tunnustettu ennen lapsen syntymää, myös tunnustajasta tulee lapsen huoltaja, kun vanhemmuus vahvistetaan. Säännös sai nykyisen muotonsa, kun lakia laajahkosti

uudistettiin vuonna 2019 (L 190/2019). Silloinen muutos merkitsi sitä, että vanhemmuuden tunnustaminen ennen lapsen syntymää ei enää ollut mahdollista, jos vanhemmat tai jompikumpi heistä ei pitänyt yhteishuoltoa hyvänä ratkaisuna.

Muutos tehtiin sen vuoksi, että haluttiin päästä eroon lapsen huoltoa koskevien sopimusten tekemisestä ennakkotunnustamisen yhteydessä. Ennakkotunnustamisen mahdollisuuksien kaventuminen oli eräänlainen hinta siitä, että asian käsittely äitiysneuvolassa ja lastenvalvojan luona helpottui. Perustelu oli virheellinen, koska huoltoa koskevista sopimuksista olisi voitu päästä eroon ilman, että mahdollisuutta ennakkotunnustamiseen kavennetaan.

Kun muutosehdotusta käsiteltiin lakivaliokunnassa, oikeusministeriö totesi muistikuvani mukaan, että asiaan voidaan palata myöhemmin vanhemmuuslain yhteydessä. Mielestäni tämä olisi perusteltua. Tarve vanhemmuutta koskevien kysymysten järjestämiseen etukäteen ei riipu millään tavoin siitä, miten lapsen huolto halutaan järjestää. On myös periaatteellisesti ikävää, että virkamiesten työn sujuvoittamiseksi kavennetaan ihmisten oikeuksia. Tarvittava korjaus on helposti toteutettavissa:

1) Muutetaan lain 6 a §:n 1 momentti seuraavasti:
Jos vanhemmuus on tunnustettu ennen lapsen syntymää vanhemmuuslain (/) 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla, myös tunnustajasta tulee lapsen huoltaja, kun vanhemmuus on vahvistettu, jollei tunnustamisen yhteydessä ole toisin ilmoitettu.

2) Vanhemmuuden tunnustamisasiakirjaan otetaan ”rasti ruutuun” –tekniikalla kohta, jossa tunnustaja ilmoittaa, ettei tunnustaminen vaikuta lapsen huoltoon.

3. Lakialoite LA 13/2020 vp

Lakialoitteessa ehdotetaan, että isyyslain 44 § kumotaan. Tämä tarkoittaisi sitä, että isyyden kumoamiskanne ei enää olisi määräaikainen. Muutos koskisi tilanteita, joissa kantajana on oikeudellinen isä, äiti, lain 42.2 §:ssä tarkoitettu ”toinen mies” tai oikeudellisen isän kuoltua hänen oikeudenomistajansa.

Niin kauan kuin isyyden kumoamisesta on nimenomaisesti säädetty, kanneoikeus on ollut määräaikaan sidottu. Vuoden 1957 syntyperälaissa kanneaika oli kolme vuotta, vuoden 1976 isyyslaissa kanneaika nostettiin viiteen vuoteen, koska käyttöön tulleita oikeusantropologisia isyystutkimuksia ei voitu luotettavasti tehdä lapsen ollessa pieni. Vuonna 2005 kanneaika supistettiin kahteen vuoteen, koska oikeusantropologiset tutkimukset olivat DNA-tutkimusten myötä menettäneet merkityksensä ja mahdollisuus tehdä DNA –tutkimus ei riipu lapsen iästä. Kahden vuoden määräaika otettiin myös nykyiseen isyyslakiin. Toisaalta

kaikkiin edellä mainittuihin lakeihin sisältyy mekanismeja, jotka antavat mahdollisuuden reagointiin kanneajan umpeuduttua, jos oikea asiantila selviää vasta myöhemmin.

Määräajoilla ja sen joustomekanismeilla on pyritty löytämään tasapaino kahden hiukan ristiriitaisen tavoitteen, nimittäin biologisen totuuden edistämisen ja oikeusvarmuuden edistämisen välillä. Oikeusvarmuus on tärkeää, koska epätietoisuus kaihertaa ja vaikuttaa perheenjäsenten välisiin suhteisiin. Kanteen nostamisella uhkaamista voidaan myös käyttää epäasiallisesti toisen osapuolen painostamiseen. Lisäksi lapsi todennäköisesti kärsii sukuasemansa muutoksista sitä enemmän, mitä vanhempi hän silloin on.

Mielestäni nykyinen laki on tasapainoinen tai ainakin lähellä sitä. Kanne voidaan sen mukaan nostaa määräajan umpeutumisen jälkeenkin esimerkiksi silloin, jos aihe epäillä isyyttä syntyy vasta myöhemmin. Toisaalta aiheen ilmaannuttua on reagoitava viipymättä, millä on tarkoitettu, että muita osapuolia ei saa pitää aiheettomasti epävarmuudessa, ”roikuttaa löysässä hirressä”. Sana ”viipymättä” on kuitenkin väljä ilmaisu, ja jos, kuten näyttää tapahtuneen, sitä on tulkittu kovin tiukasti, on perusteltua etsiä toinen ilmaisutapa. Mielestäni hallituksen esityksessä ehdotettu ratkaisu, jossa ”viipymättä” tarkoittaa vuoden reagointiaikaa, vastaa pitkälti lakialoitteen taustalla olevaan huoleen ilman, että oikeusvarmuus merkittävästi rapautuisi.

Vanhemmuuslaki on saamani käsityksen mukaan tarkoitettu tulemaan voimaan vasta vuoden 2023 alusta. Jos katsotaan, että pidennettyä määräaikaa, josta on säännös ehdotetun vanhemmuuslain 50 §:ssä, olisi tarpeen soveltaa jo aikaisemmin, voitaisiin harkita sitä, että se säädettäisiin lain 70 §:ssä tulevaksi voimaan sopivana ajankohtana muuta lakia aikaisemmin.

Riippumatta siitä, pidetäänkö hallituksen esittämää muutosta riittävänä, lakialoitteessa ehdotettu muutos on liian laaja. En näe perusteita sille, että ”toinen mies”, jolla asian luonnosta johtuen on aina heti tiedossaan asiaan vaikuttavat seikat, voisi määräajoista riippumatta järkyttää vallitsevaa tilannetta. Epäasiallista olisi sekin, että kuolleen miehen oikeudenomistajat voisivat perinnön toivossa ajaa tällaista kannetta, vaikka mies itse ehkä yhteisymmärryksessä äidin kanssa on antanut asian olla.

Helsingissä 18 päivänä lokakuuta 2021

Markku Helin
perhe- ja perintöoikeuden professori (emeritus)
Turun yliopisto